

INSTITUTUL SOCIAL ROMÂN

P R O B L E M A
MINORITĂȚILOR

DE

IULIU MANIU

CONFERINȚĂ ȚINUTĂ
LA FUNDATIA
UNIVERSITARĂ
CAROL I ÎN ZIUA
DE 11 MAIU 1924

EXTRAS DIN VOLUMUL
„POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI“

C V L T V R A N A Ț I O N A L Ă

PROBLEMA MINORITĂȚILOR

IULIU MANIU

Domnule Președinte,
Doamnelor și Domnilor,

AM primit însărcinarea să țin o conferință despre problema minorităților. Problema minorităților are literatura sa, are teoriile sale științifice și în diferite țări s'a încercat în diferite moduri rezolvirea ei. Este însă cu neputință a examina această vastă problemă în timpul scurt ce-mi stă la dispoziție, din toate aceste puncte de vedere, de altfel foarte importante și interesante.

Din acest motiv nu mă voi putea ocupa de ea din punct de vedere teoretic, arătând diferitele teorii nesfârșite, ci voi fi silit să mă mărginesc la expunerea concluziei la care am ajuns. Asemenea nu voi putea face un studiu comparativ cu privire la alte State, ci mă voi restrânge a arăta starea de fapt și de drept dela noi. Aceasta cu atât mai mult, cu cât am credința, că această problemă nu se poate rezolvi la noi nici după principiile teoretice, cari se schimbă neconținut, nici după lozinci și curente cari se nasc și pier după cum se schimbă împrejurările și în fine nici după pilda altor State, care trăiesc în alte condiții de viață. Ca în toate problemele de Stat, așa și în aceasta, e bine să profităm de experiența altora, dar trebuie să facem așa cum împrejurările noastre și considerațiunile practice dela noi ne impun să facem.

Tot din cauza scurtimei timpului voi înconjură cu desăvârșire citații și chiar în ce privește datele statistice, mă voi restrânge la strictul necesar.

Precum renașterea literară, născută pe pământul Italiei, din creerii divini ai lui Dante dăduse un nou avânt întregii literaturi europene și precum filozofia renașterii ieșită la suprafață tot pe pământul străvechiu al Italiei, a dat o nouă direcție gândirii și cercetărilor filozofice; tot sub cerul senin al Italiei, ocrotitor al atâtor pasiuni și frământări nobile, s'a născut acea concepțiune politică și gândire nouă, care rând pe rând a sdrobotit creațiunile vremelnice ale războaelor cuceritoare și ale formațiunilor imperialiste ieșite din voințe individuale, nu din firea lucrurilor omenești.

Idea națională, idealul unității naționale, care a avut norocul să găsească leagănul cald de ocrotire al Piemontului și geniul conducător al lui Cavour, a cucerit inimile și mințile celor asupriți și a sdrobotit prejudecățile interesate ale lumii învechite. N'a putut să reziste nici feudalismul austriac, nici imperialismul german, nici semiteocratismul țarist, nici dominațiunea de rasă și de clasă maghiară mersului triumfător al acelei dreptăți eterne, ce se numește unitate națională. Ea este cea mai perfectă organizație omenească, pentru că are la bază unitatea limbii, obiceiurilor, gândirii, tradiției, aspirațiunilor, cari caracterizează și constituiesc în mod firesc o națiune și cea mai perfectă organizație politică, ce se numește Stat.

Indreptățirea formațiunilor de state naționale, cari înfăptuiesc unități naționale, se bazează pe considerațiunea filozofică că menirea popoarelor este, să contribuie în mod propriu cu însușirile lor specifice la civilizația omenească afirmându-și și asigurându-și deodată existența la care au drept necontestat. Așa fiind, păstrarea și dezvoltarea acestor însușiri este nu numai un drept, ci și o datorie față de civilizația omenească.

Ultimul rezultat al civilizației omenești este desăvârșirea organizațiilor umane. Progresul civilizației omenești, s'ar putea mai bine înfățișa printr'un grafic, care ar reprezenta dezvoltarea treptată a organizațiilor omenești dela familiile și triburile primitive, la gigantica organizație de Stat a Franței ori a Angliei, care prin o trăsătură de pană și într'o singură clipită pune în mișcare milioanele de baionete pentru apărarea patrimoniului național și al civilizației omenești. De această organizație grandioasă, care se numește Stat, are nevoie fiecare popor, ca în ea și prin ea să-și poată perfecționa însușirile specifice naționale și să și le apere în caz de nevoie.

Ajuns la acest rezultat al civilizației omenești lumea gânditoare a trebuit să se izbească de realitatea, că migrațiunea popoarelor și stăpânirile străine n'au rămas fără urme însemnate și că în corpul mare național autohton au rămas insule de popoare și uneori masse întregi populare, care nu pot fi nesocotite și cari în baza aceluiași drept etern la existență și la desăvârșirea lor cer vicață, libertate și propășire.

Din această perpetuă emulație și luptă pentru existență s'a născut problema minorităților de rasă, limbă sau religie, și din relativitatea forțelor a răsărit idea apărării minorităților și a națiunilor mici, avizate la această apărare.

Din războiul mondial nu s'a născut numai triumful ideii naționale și înfăptuirea Statelor naționale, ci și concepția că în locul suveranității rigide a națiunilor trebuie să se înfăptuească fraternitatea națiunilor, ca o fază mai înaltă și mai desăvârșită a raporturilor omenești.

Între indivizii în starea primitivă aproape sălbatecă a omenirii cel mai tare eră la largul său. Civilizația omenească a adus cu sine scutul dreptului pentru cel mai slab. Tot asemenea în raportul de conviețuire al Statelor și al neamurilor în starea mai înaintată de civilizația omenească, Statele și, în sânul acestora, minoritățile sunt puse sub scutul dreptului, ca astfel în scara nesfârșită a relativității forțelor, fiecare să aibe adăpost în conștiința umanității, ridicate la rangul unei instituțiuni internaționale prin Liga Națiunilor.

Din acestea rezultă, că problema minorităților are două aspecte, adică ea trebuie rezolvită din două puncte de vedere: Ea trebuie privită și rezolvită întâiu din punctul de vedere al Statului național în înțelesul, ca numărul, importanța culturală, economică și socială a minorităților și influența lor în legislația, administrația, justiția și instrucția publică să nu pericliteze:

- a) Existența și integritatea teritorială a Statului;
- b) Dănuirea perpetuă a neamului și în acest scop să nu stângenească închegarea sufletească și națională a corpului și a Statului național;

c) Să nu corupă spiritul genuin național, tradiția, gândirea și aspirația națională și elementele constitutive ale însușirilor specifice ale poporului alcătuitor de Stat, adică acele izvoare de bogății sufletești și morale, cari singure dau drept de existență unei națiuni.

Trebuie apoi privită și rezolvită din punctul de vedere al umanității și al respectului față de om ca individ și din punctul de vedere al minorităților etnice, de limbă sau de religie, ca personalități colective, cari, numai admitându-li-se anumite drepturi corporative, pot să-și desvolte însușirile specifice.

Înainte de a trece la examinarea acestei probleme privite din aceste două puncte de vedere este necesar să înlăturăm două echivocuri, mai bine zis să clarificăm două chestiuni prealabile.

Am precizat necesitatea unui Stat național și îndreptățirea unității naționale cu motivarea, că numai prin ele se pot desăvârși și apăra însușirile specifice ale unui popor. Echivoc ar putea exista în momentul în care ar fi invocat același argument și de minoritățile etnice, de limbă sau de religie în favorul lor și când ar cere și ele un Stat național propriu, în acelaș scop.

Cred, că este superfluu să punem în vederea celor ce ar reclama acest lucru faptul, că un astfel de postulat ar duce la pulverizarea forțelor și la reducerea lor până la un grad unde nu mai folosesc la nimic și că este suficient să accentuăm, că principiul universal al coordonării pretinde să fie așezată orice valoare a naturii acolo, unde ea poate exista și unde este utilă, sau necesară din punctul de vedere al economiei universale.

Poporul românesc a fost așezat de soartă aici pe pământul Daciei. Aici s'a format el cu limba lui și cu toate însușirile lui. A trebuit pământul de aici, clima de aici, vânturile, apele, codrii de aici, ca să i se formeze limba așa cum este, să, i se desvolte gustul, fantezia, inteligența și structura fizică așa cum sunt. El nu poate să-și desvolte aceste însușiri alt undeva în mod firesc, decât pe acest pământ.

Dacă poporul românesc nu ar avea aici Statul său național, nu ar avea unde să-și desvolte și valorifice însușirile sale în serviciul civilizației umane.

Toate celelalte popoare au altundeva leagănul lor, altundeva s'a format graiul, firea și cugetul lor. Altundeva e pământul și clima, care le-a dat naștere și calități diferite fanteziei, firei și gândirii lor. Ei au frați de ai lor la leagănul lor. Acolo își fac ei datoria și își îndeplinesc misiunea față de civilizația omenească. Maghiarii pe șesul larg al Dunării și al Tisei, Germanii pe tot cuprinsul Imperiului german, Sârbii și Bulgarii în peninsula balcanică, Rușii în imensul lor imperiu și astfel nimic nu pierde civilizația omenească, ci din contră câștigă prin cedarea acestui colț al lumii aceluia, cărora el li-a dat ființă și cari altundeva nu pot exista

Mai trebuie să lămurim un echivoc, mai bine zis să reducem la adevărata ei valoare o afirmațiune, care este adeseori folosită de minorități, și este des combătută în publicistica noastră.

Se afirmă de o parte, că Statul nostru este un Stat poliglot și din

această afirmație se trag o serie de concluzii în favorul minorităților, iar alții contestă această afirmație și refuză o serie întreagă de drepturi pentru minorități cu motivarea că Statul nostru nu este un Stat poliglot.

Trebuie să constatăm numai decât, că țara noastră are o populație care în 74% este românească, iar în 26% aparține altor popoare. Este deci evident, că populația țării noastre este infiltrată de diferite elemente minoritare, precum nu cred să existe de altfel o țară în care întreaga populație să aparțină numai unui singur popor și să vorbească o singură limbă. Din împrejurarea însă, că populația vorbește într-o măsură oarecare diferite alte limbi, nu urmează, că Statul ca organizație socială și politică este poliglot.

Caracterul de poliglot al Statului nu-l dă această împrejurare în sine, ci o serie întreagă de alte împrejurări și unele calități hotărâtoare în această privință ale mincristărilor de rasă și de limbă.

Un Stat poate fi numit poliglot, dacă minoritățile de rasă, sau de limbă fiind așezate în masse compacte și în continuitate geografică având și o tradiție proprie plămădită pe acelaș pământ, au contribuit ele însele în mod conștient la crearea, organizarea și susținerea aceluia Stat, care este în parte o exteriorizare și o manifestare specifică a voinții lor conștiente. Poate fi numit poliglot mai ales, dacă masele populare ale singuraticelor minorități de rasă, sau de limbă, în urma raporturilor juste de forțe sociale au îndreptățirea și pot să influențeze prin o largă, nobilă și adevărată democrație, organizarea și conducerea întregii vieți de Stat.

O singură privire aruncată pe harta etnografică a țării românești, o examinare scurtă a tabelelor etnografice și a structurii sociale a singuraticelor minorități de rasă și de limbă din România va convinge pe fiecare, că nici un popor din țara noastră nu are aceste calități, nu are îndreptățirea, nu poate, mai mult, nici nu vrea să-și impună voința și caracterul său politic în viața noastră de Stat.

Sub acest raport, ca tradiție și ca conștiință națională și politică vine în primul rând în considerație poporul maghiar și poporul german.

Dintre minoritățile de rasă și de limbă din Statul nostru cea mai numeroasă este mincristatea maghiară, care însă abia reprezintă 8,6% a întregii populații, dislocată pe un teritoriu de cca. 110, mii km. p. lipsit de continuitate geografică, așezat în enclave, — unele, adevărat, considerabile, cum sunt județele Săcuenști, — într-o masă populară compactă a poporului românesc.

Din structura socială și așezarea geografică a poporului maghiar urmează în mod fatal, că o politică democratică largă și nobilă înseamnă reducerea importanței sale politice în raport cu masele populare ce-l înconjoară. Acest fapt a făcut la vremea sa din conducătorii Statului maghiar de odinioară cei mai mari dușmani ai democrației. Pe lângă o adevărată și largă democrație ei n'ar fi putut imprimă caracterul național maghiar nici măcar Statului lor de odinioară.

Exact acea situație o are poporul german, care reprezintă 4,3% a întregii populații și care este dislocat în mai multe enclave în Ardeal, Banat,

Basarabia, Bucovina, adevărat cu o solidă structură socială și într'o stare economică și culturală înfloritoare, dar cu diferite tradiții și trăind în diferite împrejurări, lipsindu-i cu desăvârșire posibilitatea, ca pe lângă un sistem democratic de reprezentare, să poată impune țării măcar în parte voința sa politică.

Celelalte minorități etnice de rasă, limbă sau de religie, sunt atât de resfrigate în întreaga țară și reprezintă o forță politică atât de redusă față de restul țării, încât nu pot avea nici îndreptățirea etică, nici putința fizică de a da un alt caracter Statului nostru, decât cel național românesc pe care el nu-i permis să-l piardă și pe care nu-l va pierde, chiar luând în seamă toate minoritățile laolaltă, decât prin greșeli istorice, sau păcate de moarte pe care le-ar săvârși conducătorii poporului românesc.

Dar tot atât de mult greșesc aceia cari, negând cu drept cuvânt caracterul poliglot al Statului nostru și, stând pe punctul de vedere al Statului național român, voesc să rezolve exclusiv din acest punct de vedere problema minorităților pierzând din vedere, că această problemă departe de a fi o chestie determinată numai de raporturile de forță politică dintr'un Stat, este o problemă a drepturilor omului câștigate prin imense sacrificii ale întregii omeniri, este o chestie a umanității consfințite prin martiriul atâtor suflete mari, în fine este o chestie de utilitate și de rațiune de Stat și o problemă a armonioaselor dezvoltări a Statului. Este o chestiune dela a cărei norocoasă rezolvire depinde utilizarea complectă pentru Stat și spre binele comun, a tuturor forțelor etnice, sociale, economice și culturale de orice origină ar fi ele. Peste toate acestea ea a devenit prin hotărârile conferinței de pace, prin tratatul adițional semnat la Paris în 9 Decembrie 1919, și prin hotărârile dela Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, o chestie de importanță internațională dela rezolvirea căreia nu ne putem sustrage.

Înlăturând aceste echivocuri am putea trece la examinarea practică a problemei minorităților, dar mai întâiu trebuie să examinăm starea etnografică a țării.

Înainte de toate trebuie să constat că nu avem posibilitatea să cunoaștem cu exactitate științifică situația demografică a țării. Ne lipsesc în acest scop datele oficiale și mai ales cele recente de după războiu. Dela războiu încoace nu s'a făcut recensământul general al populației țării noastre. Singur în Ardeal și Banat s'a făcut în anul 1920 un recensământ în scopul de a se stabili numărul populației de acolo, după rasă, limbă și religie. Dicționarele statistice de după războiu din vechiul regat, Bucovina și Basarabia, nu cuprind în această privință date precise, ci numai aproximative. Astfel suntem siliți a ne folosi de datele statistice rusești în ce privește Basarabia de cele austriace în ce privește Bucovina și de cele dinainte de războiu în ce privește vechiul Regat. În urma acestei împrejurări nu există până azi o hartă etnografică, autentică a României întregite.

Buletinul statistic pe anul 1924 (Nr. 1) al României, stabilește numărul locuitorilor Țării Românești pe un teritor de 296.000 km. p. la 16.500.000

locuitori. Repartizarea acestor locuitori după rasă și limbă, buletinul statistic ni-o arată fără a da numere exacte în modul următor:

Români	74 %
Maghiari	8.4 %
Evrei	5 %
Germani	4.3 %
Ruteni	3.3 %
Bulgari	1.5 %
Turci	1 %
Alții	2.5 %
Deci: Români	74 %
Minorități	26 %

Polonia are pe un teritoriu de 386.000 km. p. 27.000.000 locuitori, din cari 68 % poloni și 34 % alții.

Cehoslovacia: pe 140.000 km. p. o poporație de 13.604.000, dintre cari 65.5 % cehoslovaci și 34.5 % alții.

Jugoslavia: 12.000.000 cu 80 % jugoslavi și 20 % alții.

Țara românească este în Europa, exceptând Rusia Sovietică, al 7-lea Stat ca teritor și al 8-lea ca număr de locuitori.

După provincii:

În vechiul Regat ultimul recensământ s'a făcut în 9 Decembrie 1912, care nu s'a extins și asupra Dobrogei noi. Proporția de mai sus a minorităților s'a stabilit luând în considerare excedentele normale, care pentru anul 1922 a fost în întreaga țară de 237.000 suflete — și alte date oficiale și împrejurări relevante, cari însă nefiind publicate în buletinul oficial, nu pot fi utilizate de noi pentru întregirea numărului exact al locuitorilor minoritari din vechiul Regat.

Acesta este motivul pentru care nu încerc să înșir singuraticile minorități din vechiul Regat, care de altfel se reduc la cele din Dobrogea și la Evreii din Moldova, celelalte fiind absolut disparente.

Organizarea unui recensământ general și științific al populației întregii țări este o urgentă necesitate în scopul stabilirii exacte a situației etnografice și a stării economice, culturale și sociale a țării.

Ce privește provinciile unite:

Ardealul, Banatul, Crișana și Maramureșul au împreună o populație de 5.114.000 suflete pe un teritoriu de 102.000 km. pătrați. Din aceștia: Români sunt: 2.930.000, Unguri 1.305.000, Germani 539.000, Evrei 181.000, alții 157.000. Prin urmare 57,30 % Români, iar restul aparținător minorităților.

Din aceștia, populația rurală 4.329.000, populația orășenească 721.000.

În ce privește județele din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș în 15 județe sunt românii în majoritate absolută, anume în județul Făgăraș cu 95.86 %, în județele Alba de jos, Hunedoara și Solnoc-Dobâca cu peste 80 %, Turda-Arieș, Caraș-Severin, Bistrița-Năsăud și Sibiu cu peste 70 %, Cojocna, Arad, Sălaj, Sătmar, Bihor și Maramureș cu peste

60 %, iar în județul Târnava-Mică românii represintă 50 %. În 2 județe, Târnava-Mare și Brașov românii sunt în majoritate relativă.

Maghiarii sunt în majoritate absolută în 3 județe din săcuime, anume: Odorhei cu 93,13 %, Treiscaune și Ciuc cu peste 70 %. Ei au majoritate relativă în județul Târgul-Mureș.

Germanii nu au majoritate absolută în nici un județ. Majoritate relativă au în Timiș-Torontal și minorități însemnate în județele: Brașov, Sibiu, Târnava-Mare, Bistrița-Năsăud.

Ce privește populația totală a orașelor, ea este 45.79 % maghiară, 25.18 % română, 14.64 % germană și 12.62 % evreiască. Populația română în orașe crește în proporții însemnate. Din anul 1900 până în 1923 a crescut cu aproape 80 %. Din 38 orașe, 11, și anume: Abrud, Alba-Iulia, Baia-Mare, Caransebeș, Deva, Făgăraș, Gherla, Hațeg, Ocna-Sibiului, Orăștie și Sebeșul-Săsesc sunt cu majoritate română, 6 și anume: Sibiu, Sighișoara, Mediaș, Bistrița, Careii-Mari și Timișoara sunt cu majoritate germană, iar celelalte 21 cu majoritate maghiară.

Meseriașii sunt în total peste Carpați 61.000, dintre cari Români 15.000. Comercianți 21.000, dintre cari Români 3000. Intreprinderi industriale sunt 1962, dintre cari românești 371. Intreprinderi comerciale sunt 1780, dintre cari 468 românești. Ziare cotidiene apar: 17 maghiare, 7 germane și 3 românești.

Basarabia are o întindere de 31.360 km. pătrați.

Statistica a stabilit numărul locuitorilor la 2.642.000 și anume: 2.263.000 locuitori rurali și 368.000 locuitori orășenești. Români 1.683.000 Ruși 75.000, Ucrainieni 254.000, Lipoveni 22.000, Evrei 267.000, Germani 79.000, Bulgari 147.000, alții 67.000.

Dicționarul statistic al Basarabiei din 1923 mai adaugă la această populație excedentul anilor de atunci până acum și 168.325 suflete populație flotantă și astfel stabilește întreaga populație a Basarabiei la numărul de 3.125.000 suflete. Circa 70 % Români, 30 % diferite minorități.

În ce privește cele 8 județe ale Basarabiei, 6 sunt cu majoritate absolut românească, iar 2 județe, Ismail și Ackerman, cu majoritate relativă românească.

Bucovina are 10.441 km. pătrați cu 811.721 locuitori, din cari 177.000 la orașe și 634.000 la sate. Această statistică datează de pe vremea austriacă. Tot pe vremea aceea, la 1910, s'a stabilit că dintre locuitori sunt Români 273.000, Ruteni 305 000, Germani 68.000, Evrei 102.000, Poloni 36.000 și Unguri 10.000.

Această statistică favoriză foarte mult celelalte elemente mai ales pe Ruteni în detrimentul Românilor.

Scriitori români încă pe vremea austriacă au dovedit pe baza unui studiu comparativ, că Românii încă pe acea vreme au fost 313.000, azi de sigur vor fi considerabil mai mulți.

Deși precum am arătat, nu avem date precise oficiale de după război asupra populației României întregi, această împrejurare nu îndreptățește presupunerea că datele înșirate de mine sunt prea favorabile Românilor și defavorabile minorităților.

Datele statistice din provinciile unite datează de pe vremea dominațiilor străine și deci ele nu favorizează elementul românesc.

Este adevărat că în Ardeal s'a făcut un recensământ în anul 1920 și că prin urmare s'ar putea invoca eventuala părtinire pentru elementul românesc. Această învinuire ar fi însă absolut nedreaptă pentrucă eu am controlat datele acestui recensământ cu datele din tabelele statistice maghiare și am ajuns la convingerea că nu s'au făcut părtiniri într'o parte sau alta.

Aceasta este icoana situației etnografice a țării noastre în linii generale. Să vedem acum care este situația de drept a minorităților în Statul român.

Chestiunea minorităților de rasă, limbă sau de religie la noi nu este încă rezolvită prin vreun cod sistematic al minorităților, nici prin vreo lege specială, care ar avea putere pentru întreaga țară. În Constituție este precizată numai egalitatea tuturor cetățenilor înaintea legii și îndreptățirea lor egală în ce privește drepturile civile și politice. Aceste drepturi sunt de mult stabilite prin Constituția din 1866, dar nu este până azi stabilit modul cum să se pună în practică această egalitate a cetățenilor aparținători deosebitelor minorități. O bază principală mai precisă pentru rezolvirea chestiei minorităților este cuprinsă în hotărârile Adunării naționale ținută la 1 Decembrie 1918 în Alba Iulia și în stipulațiunile tratatului adițional semnat la Paris în 9 Decembrie 1919. O rezolvire practică, dar parțială și interimară a chestiunii minorităților se găsește pentru Ardeal și Banat, Maramureș și Crișana în Decretul I al Consiliului Dirigent prin care s'a susținut pentru părțile de dincolo de Carpați legea așa numită despre egala îndreptățire a naționalităților din 1868 din Ungaria cu modificarea, că în tot locul unde se vorbește în această lege de întrebuintarea limbii maghiare de Stat să se înțeleagă limba română, iar îndreptățirile acordate românilor în acea lege să fie aplicate pentru maghiari și pentru celelalte popoare minoritare.

Hotărârile dela Alba Iulia în ce privește chestia minorităților, stabilesc următoarele principii:

«Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judecă în limba sa proprie prin indivizi aleși din sânul lor și fiecare popor va avea drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și în guvernarea țării în raport cu indivizii, care-l compun».

«Egală îndreptățire și deplină libertate autonomă, confesională pentru toate confesiunile de Stat».

Tratatul adițional în schimb precizează drepturile minorităților prin următoarele stipulațiuni:

Art. 8. — Toți supușii (ressortissants) români vor fi egali în fața legii și se vor bucura de aceleași drepturi civile și politice, fără deosebire de rasă, limbă sau religie.

Deosebirea de religie, de credință sau de confesiune nu va putea fi o piedică pentru nici un supus (ressortissant) român cu privire la folosința drepturilor

sale civile și politice, în special la admiterea în serviciile publice, în funcțiuni și onoruri sau la exercitarea diferitelor profesii și industrii.

Nu se va edicta nici o restricțiune contra liberei întrebuițări de către vreun supus (ressortissants) român a vreunei limbi oarecare, fie în relațiunile private sau comerciale, fie în materie de religie, de presă sau de publicațiuni de orice natură, fie în întrunirile publice.

Cu toată stabilirea de către guvernul român a unei limbi oficiale, se vor face înlesniri raționale supușilor (ressortissants) români de altă limbă decât cea română, pentru întrebuițarea limbii lor, fie oral, fie în scris, înaintea tribunalelor.

Art. 9. — Supușii (ressortissants) români aparținând unor minorități etnice, de religie sau de limbă, se vor bucura de acelaș tratament și de aceleași garanții în drept și în fapt, ca și ceilalți supuși români. Ei vor avea în special un drept egal de a înființa, conduce și controla, pe spesele lor, instituțiuni de binefacere, religioase sau sociale, *școli și alte stabilimente de educație*, cu dreptul de a întrebuița limba lor proprie și de a *exercita liber religiunea lor*.

Art. 10. — În materie de învățământ public, guvernul român va acorda în orașele și districtele unde locuște o proporție considerabilă de supuși (ressortissants) români de altă limbă decât cea română, *înlesniri menite a asigura* că, în școlile primare, copiii acelor supuși (ressortissants) români, vor fi instruiți în propria lor limbă. Această stipulațiune nu va împiedica guvernul român de a face obligatorie predarea limbii române în zisele școli.

În orașele și districtele, unde locuște o proporție considerabilă de supuși (ressortissants) români aparținând unor minorități etnice, de religie sau de limbă, aceste minorități își vor vedea asigurate o parte echitabilă în beneficiul și în afectarea sumelor ce ar putea fi atribuite din fondurile publice, prin bugetul Statului, prin bugetele primăriilor și alte bugete, în scop de educație de religiune sau de binefacere.

Art. 11. — România consimte să acorde, sub controlul Statului român, comunităților secuilor și sașilor, în Transilvania, autonomia locală în ce privește chestiunile religioase și școlare.

Art. 12. — Declară apoi că aceste drepturi ale minorităților stau sub garanția Societății Națiunilor și satorcește modul de aplicare al acestor garanții.

Trebuie să precizăm înainte de toate, că Adunarea națională din Alba Iulia a acordat acelea drepturi nu numai pentru ținuturile de dincolo de Carpați, ci pentru întreaga țară românească, cerând ca noua Constituție a țării românești să se facă pe baza principiilor cuprinse în aceste hotărâri. Asemenea stipulațiunile cuprinse în tratatul adițional din 9 Decembrie 1919, s'au stabilit și au valoare pentru întreaga țară românească. Aceasta în contradicere cu tratatul privitor la Statul Jugoslav, care are valoare

numai asupra teritoriilor rupte din monarhia austro-ungară. O altă deosebire esențială între tratatul adițional semnat de Statul nostru și între cele semnate de celelalte State succesorale este, că al nostru nu cuprinde în sine unele dispoziții privitoare la evrei, cari sunt cuprinse în celelalte tratate și cari conțin importante dispoziții în favorul lor.

Comparând aceste două baze principiale stabilite pentru rezolvirea practică a chestiunii minorităților, se va putea constata imediat și fără greutate, că hotărârile dela Alba Iulia stabilesc îndreptățiri mai largi pentru minorități, decât cele cuprinse în tratatul adițional. În deosebi expresiunea: «deplină libertate națională pentru toate popoarele» a agitat mult opinia publică românească îngrijorând-o, iar de altă parte a dat prilej la exagerate pretenții din partea minorităților.

Pentru a înlătura astfel de îngrijorări și pretenții, trebuie bine precizată și bine înțeleasă această stipulațiune ca antecedentă istorică, ca rațiune practică și conținut real.

Concepțiunea politică și străduințele naționale ale poporului românesc de peste Carpați își au origina lor în timpurile străvechi. El a dispus de drepturile sale naționale până în secolul al 15-lea, când concepțiunea feudală și tendințele politice maghiare conduse de regii maghiari au reușit, fie prin colonizările făcute, fie prin alte măsuri arbitrare să răpească poporului băștinăș românesc drepturile lui naționale. El a fost scos din viața de Stat și a fost prefăcut în majoritatea lui într'un popor de iobagi, clăcași. Deaceea istoria lui se confundă cu istoria iobăgimii din acele ținuturi. Deaceea toate mișcările și revoluțiile sociale și economice de pe acele vremuri erau totodată mișcări de emancipare națională. Ele au devenit mai pronunțate în secolul al 18-lea și au fost mai insistente și mai simțite chiar de adversarii poporului românesc, începând dela activitatea episcopului din Blaj Inocențiu Micu Klein și dela revoluția lui Horia din 1784.

În toate aceste manifestațiuni politice, sociale, religioase și naționale idea călăuzitoare și principalul postulat a fost libertatea națională și egala îndreptățire națională pentru toate popoarele din Ardeal și celelalte ținuturi de peste Carpați, care apoi evoluase la postulatul independenței și unității naționale.

În *Suplex Libellus Valachorum* prezentat de episcopii Bob al Blajului și Adamovici al Sibiului în anul 1791, în memoriul prezentat de episcopul Sibiului Moga, la 1834, în memoriul prezentat de acelaș episcop Moga și cel al Blajului Lemény în anul 1841, în programul național proclamat în adunarea națională de pe câmpul libertății al Blajului din 1848, în memoriul din 1849, în legile aduse în 1863 și 1864 de reprezentanții poporului românesc în dieta din Sibiu, în programul politic național român stabilit în 1881 și în cel proclamat la 1905, precum și în toate hotărârile conferințelor naționale ținute în acest timp se pretindea și se cerea libertate națională pentru toate popoarele din ținuturile de dincolo de Carpați și egală îndreptățire națională și confesională pentru aceste popoare. În sclăvie politică, ca și la conducerea de Stat în anii 1863—1864, poporul românesc a rămas credincios acestui principiu.

Se înțelege sub aceste drepturi naționale îndreptățirea, ca fiecare popor

să aibă, de o parte influență politică în viață de Stat în raport direct cu importanța sa numerică și socială, de alta, să fie liber a-și desvoltă nu numai individual însușirile sale de rasă, ci și colectiv prin un drept liber de întrunire și asociație, prin libertatea învățământului în limba sa proprie, și prin respectarea limbii sale înaintea serviciilor și oficiilor publice, în raport cu așezarea sa geografică.

Aceasta fiind origina și conținutul concepțiunii politice a poporului românesc din Ardeal, ea nu putea fi altă, în această privință, nici în hotărârile din Alba Iulia.

Minoritățile din ținuturile de peste Carpați se năzuesc însă a explica această hotărîre în așa fel ca și cum în ea ar fi cuprinsă și o autonomie națională, cecace ar fi de acordat acelor minorități. Păreră absolut greșită.

Adunarea națională n'a hotărît autonomia națională pentru minorități și n'a înțeles să le-o acorde. Din contra, a hotărît în mod conștient și într'un mod expres, că nu li se poate acorda și că prin urmare nu li se poate pune în vedere o autonomie națională. Dovada acestui fapt este, că mai mulți membrii ai adunării naționale au propus în consfăturile prealabile, foarte lungi și foarte temeinice, cari au durat două zile și aproape o noapte să li se acorde minorităților autonomie națională, dar însăș consfătuirea prealabilă a respins dela început această propunere, iar Adunarea națională a primit în unanimitate hotărîrea propusă de consfătuirea prealabilă cu omiterea autonomiei naționale pentru minorități.

Tot asemenea nici Tratatul adițional, care, precum am văzut, conține îndreptățiri mult mai reduse pentru minorități, decât hotărârile dela Alba Iulia, nu asigură prin nimic o autonomie națională pentru minorități stipulând numai o autonomie locală sub controlul Statului și numai în chestiuni culturale și religioase și numai pentru săcuii și sașii din Ardeal.

Este natural, că nici hotărârile dela Alba Iulia, nici Tratatul adițional nu stabilește o autonomie națională pentru minorități, pentrucă abstragând dela toate celelalte argumente o autonomie națională în chestiuni politice, administrative și judiciare nu se poate închipui decât fiind împreună și cu o autonomie teritorială. Chiar făcând abstracție dela toate celelalte împrejurări, cari contrazic posibilitățile de a introduce o autonomie națională teritorială pentru minorități, singur faptul așezării geografice a minorităților lipsit cu desăvârșire de continuitate geografică, face în mod fizic imposibilă înfăptuirea practică a acestei autonomii naționale teritoriale. În Statul nostru dintre minorități singur poporul săcuesc locuiește într'o masă compactă, dar acest popor este la număr atât de redus față de totalitatea țării și față de restul maghiarilor, apoi dislocarea lui geografică, precum și structura lui socială și economică de așa natură încât o autonomie națională teritorială pentru săcui, ar însemna pentru ei și pentru restul poporului maghiar de peste Carpați mai mult o slăbire și o reducere a forței proprii politice, pe care de sigur, adâncind obiectiv chestiunea, nici el n'ar putea să o accepte.

Precizând astfel dispozițiile Adunării naționale și ale Tratatului adițional trebuie să examinăm atât din punctul de vedere al Statului, cât și din punctul

de vedere al minorităților, ce regim trebuie să se inaugureze în mod practică și concret privitor la minoritățile din Statul nostru.

Din punctul de vedere al Statului național român și în scopul asigurării integrității lui teritoriale, pentru păstrarea caracterului său național și în scopul de a crea posibilitatea practică și efectivă a unei conduceri de Stat, care să împiedice, ca o gândire și o concepțiune de vicață străină să corupă individualitatea și caracterul național, trebuie:

1. Ca limba oficială în Stat să fie cea românească;
2. Limba oficială a guvernului central, a legislației și a conducerii centrale de Stat, în toate manifestările sale, să fie cea românească;
3. Limba oficială a tuturor funcțiunilor și serviciilor de Stat, cari pretind o organizare și conducere centrală chiar în urma firei lor (armată, serviciu extern, tren, poștă, telegraf, vamă, etc.) să fie cea românească;
4. Limba oficială a oficiilor administrative în raportul lor oficial față de guvern să fie cea românească;
5. Învățământul superior de Stat și învățământul în școalele medii, civile și profesionale de Stat, cu excepțiunile, cari se vor specifica în cele ce urmează, precum și învățământul primar din ținuturile românești și pentru toți copii români oriunde s'ar găsi ei, trebuie să fie românesc și trebuie să fie pătruns de sufletul, de gândirea și de măreția tradiției și aspirațiunilor neamului românesc;

6. Știința, arta și literatura română trebuiesc răspândite și promovate în toate manifestațiunile lor, cu toată puterea Statului, în tot cuprinsul țării, fără nici o rezervă și fără nici o cruțare a mijloacelor materiale.

7. Cultul religios al românilor de ambele confesiuni trebuie protejat cu toată puterea Statului ținând seamă de adevărul, că credința și bisericile românești au susținut neamul românesc.

În general, în ce privește bisericile noastre, arta și literatura română, încheierea socială, economică și culturală a poporului românesc, Statul trebuie să facă tot posibilul, ca în cel mai scurt timp să fie refăcut ceea ce a stricat vitregimea timpurilor trecute și fatala despărțire politică a poporului românesc. În special bisericile românești de peste Carpați, — afară de ajutorul anual și normal — trebuiesc compensate pentru înlăturarea și neîndreptățirea lor materială, la care au fost expuse din cauză că au apărut totdeauna, față de puterea de Stat de atunci, interesele naționale românești. Aceasta pentru a putea lua concurența cu celelalte biserici mai bine înzestrate din timpul dominațiunii străine.

Trebuie făcut, ca prin însăș puterea Statului să aducem întreg poporul românesc la acea treaptă a culturii și a bunăstării economice, la acea treaptă de încheiere sufletească unitară, națională și socială la care au ajuns, întrecându-ne pe noi, popoarele de altă rasă, limbă și religie tot cu ajutorul, cu protecțiunea Statului, cu banul public și cu puterea forței de stat a Statelor, pe ruinele cărora s'a înființat ca o manifestare a dreptății eterne, Statul nostru național întregit.

Pentru această activitate nu numai că nu ne va condamna nimeni, ci din contra ne-ar condamna toată lumea civilizată dacă, nefăcând aceasta, ne-am

dovedi de oameni cari nu știm să ne folosim, în favorul poporului nostru propriu, nici de dreptul, nici de puterea pe care o avem.

8. Armata trebuie susținută și organizată cu orice sacrificii, astfel încât ea să corespundă menirii sale de a fi personificarea adevărată a unității și a mândriei naționale, gata totdeauna de a apăra cu succes patrimoniul național. Bine nutrită și bine echipată, ea trebuie să fie și în ce privește spiritul în care este condusă și forma exterioară în care se prezintă o manifestare a demnității naționale și o propagatoare a autorității și conștiinței unitare naționale.

9. Puterea Statului trebuie folosită, ca țărănimea, industria, comerțul și peste tot viața economică și închegarea socială a românilor să fie promovată și întărită. Vitregimea timpurilor și politica conștientă a Statelor din care s'au rupt provinciile românești, pentru a se uni cu țara mamă, au adus cu sine, că orașele din țara românească sunt, unele aproape în întregime, altele în mare parte, populate de alte neamuri, decât cel românesc. Popoarele dominante știind prea bine, că cultura și prin ea o stare mai înaintată socială și economică se poate desvoltă mai ales în orașe și prin orașe, au creat în mijlocul maselor largi ale poporului românesc orașe, direct pentru distrugerea populației românești prin cultura și bogăția, care se răspândește din ele. Statul român trebuie prin urmare să refacă, în favorul poporului românesc cecace dominațiunea străină a făcut, prin mijloace de Stat, în contra lui. Structura socială a poporului românesc, în lipsa unui strat social mijlociu și producțiunea națională în lipsa clasei producătoare a industriașilor și a comercianților este incompletă și bolnavă, deci ea trebuie, cu puterea Statului, completată și însănătoșită.

Nu este aici vorba de distrugerea unor valori economice existente, cari trebuiesc și ele îngrijite, ci de crearea unor noi forțe sociale și economice din sânul poporului românesc. Nu va putea pe nimeni supăra această acțiune, mai ales dacă ținem seama de împrejurarea, că orașele ungurești și în parte evreiești de dincolo de Carpați, cu puține excepțiuni au fost germane, sau slave, cari prin forța Statului și prin conjecțiile pe care le creează în mod natural o vicață de Stat au fost maghiarizate.

10. Toți românii risipiți în diferitele părți ale lumii, meniți, rând pe rând să piară în urma lipsei de continuitate geografică și de contact sufletesc și social cu vatra neamului românesc, trebuiesc repatriați și colonizați pe teritoriul țării noastre. În Siberia și Caucaz, în Bulgaria, Albania, Istria, Grecia și America sunt numeroși români harnici, buni gospodari, sau excelenți comercianți, cari trăiesc în mici enclave în mijlocul unor mase populare străine, care-i va înghiți cu timpul. Sunt condamnați la peire. Noi românii suntem însă atât de puțini în raport cu popoarele mari, cari ne înconjoară, încât nu ne putem permite luxul să pierdem nici un suflet românesc. Statul român trebuie, fără amânare, să inaugureze o puternică acțiune conștientă condusă pentru salvarea urgentă a atâter ființe valoroase românești. Satele înfloritoare românești din Siberia și Caucaz, comercianții destoinici macedo-români de pretutindeni și muncitorii harnici din America trebuie puși în mișcare pentru a-și reface vatra în țara lor băștinașă și a-și închină activitatea și talentele lor țării românești.

11. Va trebui să se împiedice imigrarea sistematică și în masse în țara noastră a elementelor străine, cari fie din cauza împrejurărilor defavorabile din țara lor, fie pentru a găsi un traiu mai ușor, invadează după războiul țara noastră. Dacă aceștia ar rămâne aici, or ar fi lăsați mai departe să imigreze în țară ar putea influența nefavorabil raporturile de forță ale poporului românesc și puțința lui de a trăi și câștigă potrivit, în țara lui proprie. Dacă ținem seamă, că această populație imigrată, flotantă, numai în orașele din Basarabia face conform dicționarului statistic oficial 168.825 suflete, către cari, adăugându-le pe cele din satele necontrolate ale Basarabiei și pe cele din Ardeal și Bucovina, putem constata că ele de sigur se ridică la un mare și până acum necontrolabil număr. Orice om nepreocupat va trebui să admită, că este o situație anormală și inadmisibilă, ca în vreme ce sute de mii de români și-au părăsit vatra lor strămoșească luând, în lipsa puținței de traiu pe pământul românesc, toiașul pribegiei în mână și câtă vreme Statul român n'a putut face încă nimic pentru repatrierea lor, acesta să admită să se populeze în masse, pământul nostru cu popoare străine de orice origine ar fi ele și oricare ar fi motivul pentru care acestea ar tinde la așezarea lor în țara noastră.

12. Afară de acestea va trebui să se facă tot posibilul și necruțând nici un mijloc financiar, ca starea igienică și social-morală a poporului românesc să se ridice, cât mai mult, ca să nu ne piară, văzând cu ochii, fiii neamului nostru, scufundat în negrija trupească și sufletească. Nu se poate tolera situația de azi, în care din 613.000 nou născuți într'un an, 62.000, adică 10%, sunt ilegiti și în care pe lângă 12.000 născuți anual morți, 33.8% mor în etatea până la un an și 11.9% în etatea dela 1 până la 5 ani.

Alături de aceste precizări necesare din punctul de vedere al Statului național român în scopul rezolvirii problemei minorităților, trebuie să stabilim din punctul de vedere al minorităților, drepturile, cari le trebuiesc acordate, pentru îngrădirea intereselor lor juste și echitabile.

Problema minoritară, îmbrățișând în complexitatea ei toate problemele de Stat, este atât de vastă și atât de strâns legată de viața practică și de împrejurările concrete, încât precizarea drepturilor minorităților în mod pragmatic și detaliat este cu desăvârșire imposibilă în cadrul unei conferințe. Cele ce urmează sunt numai considerațiuni fundamentale de o parte, și linii generale de orientare de alta, în ce privește aplicarea practică a principiilor fundamentale.

Trebuie apoi să constat, că problema minorităților la noi nu se poate rezolvi în viața practică în mod șematic pentru întreaga țară și plecând din constatări științifice, sau politice altundeva stabilite. În țara noastră sunt diferite popoare cu diferite calități etnografice, cu diferite așezări geografice și, diferite structuri sociale și culturale. O măsură practică luată față de un popor într'un caz concret, care pe acesta l-ar mulțumi, ar putea nemulțumi cu drept cuvânt pe un alt popor dela noi. Sunt popoare la noi, așezate aici de multe sute de ani, cu tradiții aduse cu sine și dezvoltate aici și sunt altele venite recent fără o tradiție colectivă. Sunt unele, cari locuiesc geografi-

cește în număr mai mare pe acelaș teritoriu și sunt altele cari sunt resirate aproape pe întreg teritoriul țării românești. Sunt unele într'o stare culturală și cu o conștiință națională desvoltată, altele abia la începutul trezirii lor la conștiință. Evident deci, că în vieța practică și în cazuri concrete nu se va putea observă în cuprinsul întreg al țării, acelaș regim pentru toți. La baza rezolvirii problemei minorităților vor trebui să stea și considerațiunile acesteia practice, cari la niciun caz nu e permis să se piardă din vedere.

În afară de egalitatea înaintea legii a fiecărui cetățean de mult codificată și în vechiul Regat și în provinciile unite trebuie asigurate drepturile civile și politice pentru toți cei ce aparțin unor minorități de rassă, limbă ori religie. Pentru a putea preciză mai deaproape această chestiune trebuie să știm că drepturile politice se împart în două categorii mari, în categoria drepturilor cetățenești și în cea a drepturilor politice, propriu zise.

Drepturile cetățenești sunt următoarele:

Libertatea și siguranța personală, libertatea conștiinței, libertatea gândirii, libertatea cuvântului și a presei, libertatea religioasă și de învățământ, dreptul de întrunire și asociare, dreptul la limbă, libertatea de a-și alege cariera, ori profesiunea și libertatea muncii. Drepturile politice propriu zise, sunt dreptul de a luă parte la legiferarea țării, în magistratură și în administrația țării.

Unele din aceste drepturi sunt atât de firești, încât ele nici nu trebuiesc mai amănunțit analizate; sunt însă unele, cari reclamă, din cauză de utilitate și din considerațiuni practice de execuție, anumite precizări. Între aceste sunt în deosebi: libertatea cuvântului și a presei, dreptul de întrunire și asociare, libertatea religioasă, libertatea învățământului, drept la limbă în învățământ, în serviciile și oficiile publice și apoi dreptul de a participă la legiferare, și a face parte din magistratura și administrația țării.

1. Libertatea cuvântului și a presei, cari nu pot fi condiționate de nici o permisiune preventivă, dreptul de întrunire și asociare trebuie să fie asigurate în egală măsură și fără nici o restricțiune pentru toți cetățenii țării românești fără deosebire de rassă, limbă ori religie. Exercitarea în mod egal a acestor libertăți nu poate fi împiedecată nici prin măsuri legale, nici prin măsuri vexatorii. Aceste drepturi trebuie să fie precizate prin legi fundamentale cu caracter constituțional și îngrădite cu garanții și sancțiuni egale pentru toți cetățenii, și anume nu numai însuș principiul în sinc, ci și modul de pungere în aplicare a acestui principiu.

Cred că posibilitatea de a se înființă societăți și a se ține întruniri, fără o anunțare prealabilă a autorităților este o exagerare nepotrivită împrejurărilor din țara noastră, dar de altă parte trebuie bine precizat că anunțarea făcută trebuie luată la cunoștință și că funcționarea societăților și ținerea adunărilor nu pot fi împiedecate decât în cazul dacă se îndreaptă evident în contra integrității Statului, în contra ordinii publice sau a bunelor moravuri. Găsesc mai departe exagerată și necorespunzătoare împrejurărilor noastre dispoziția în sensul căreia adunări nu se pot ține numai în loc închis, fiindcă ea formează o restricțiune antidemocratică și vexatorie.

2. În ce privește libertatea religioasă trebuiesc menținute dispozițiile

legale de până acum din vechiul Regat și din provinciile unite, că exercitarea credinței, religiei sau confesiunii este liberă, întrucât nu se opune bunelor moravuri și întrucât nu prejudică îndatoririlor cetățenești. Nu numai atât, ci în conformitate cu hotărârile dela Alba-Iulia trebuie admisă egalitatea și încurajată înfăptuirea autonomiei confesiunilor recunscute de Stat.

Între drepturile confesiunilor trebuie să se cuprindă și dreptul lor de a susține pe spesele lor școli și diferite institute de învățământ de orice categorie cu limba lor de propunere. Trebuie rezolvită apoi în mod constant, definitiv și cu siguranță de drept, modul și măsura în care Statul poate și este dator să ajute financiar diferitele confesiuni. Cred că preoții tuturor confesiunilor organizate și recunscute de Stat trebuiesc salariați și de Stat și toate confesiunile trebuie să primească ajutoare în proporție justă, pentru scopurile lor culturale și bisericești. Această proporție justă este a se stabili în mod constant, atât în ce privește ajutorul dat confesiunilor, cât și cel ce trebuie acordat chiar și în sensul stipulațiunilor tratatului adițional diferitelor institute culturale și de binefacere minoritare: fie în proporția numerică a indivizilor, cari constituiesc minoritatea sau confesiunea, fie în proporție cu impozitele cu cari ei contribuiesc la bugetul Statului, întrucât ele, firește susțin astfel de institute, fie pe altă bază care s'ar găsi justă.

3. Ce privește învățământul public trebuie respectat înainte de toate principiul, că fiecare are drept să studieze și să se cultive la școala și în felul cum vrea dânsul și apoi că fiecare popor să fie instruit în limba sa proprie. Încercări de a folosi învățământul pentru desnaționalizarea forțată a unui popor găsesc, că este cea mai mare greșală și cea mai inutilă sinamăgire. Sunt convins că drumul de fier dela Oradea-Mare, Arad, Sătmar, Chișinău, Cernăuți ori Bazargie până la București cu trenuri bune și rezezi va răspândi mai mult limba românească, decât școlile dealungul acelor căi ferate cu limbă de propunere forțată românească și cred, fără a contesta importanța școalei, că o administrație conștiincioasă și o siguranță de drept va răspândi mai mult dragostea pentru limba și poporul românesc, decât toate școlile de romanizare forțată, cari vor produce efectul chiar contrar.

Drept urmare a acestui principiu, în grădinile de copii și școlile primare, de Stat și comunale din comunele și orașele unde locuiesc supuși români de altă limbă decât cea română în proporții mai însemnate, fiii lor trebuiesc instruiți în limba lor proprie, stabilind precis, în mod obligator numărul minimal de copii pentru cari Statul este dator a se îngriji de instrucție în limba maternă. Limba românească, ca obiect de studiu trebuie introdusă obligator numai dela a patra clasă primară începând, vasăzică atunci când elevul știe perfect ceti, scrie și calculează în limba sa proprie, și când și-a însușit elementele de cunoștințe absolut necesare pentru o viață mai primitivă. Introducerea limbii române în acest fel nu trebuie însă să turbure planul de învățământ general, ci trebuie să servească exclusiv scopului de a da ocazie elevilor să cunoască limba oficială a Statului.

Statul trebuie să susțină în orașele și districtele unde se găsesc locuitori de altă limbă decât cea română, în proporții mai însemnate, școli medii, secundare, civile și profesionale cu limba de propunere a minorităților, fiind

studiu obligator propus în limba românească: geografia, limba și literatura, istoria și constituția românească, aceasta pentru a le da elevilor posibilitatea deplină de a fi pregătiți pentru învățământul superior.

Ce privește învățământul confesional și particular, în aceste școli limba românească este a se introduce ca studiu obligator numai în învățământul secundar, mediu, civil și profesional și nu cu alt scop, decât de a da ocazie fiecăruia, care absolvă aceste institute să cunoască limba oficială a Statului. Toate aceste institute vor trebui să stea sub controlul Statului. Planul de învățământ, cărțile și alte rechizite de învățământ se vor putea folosi în școli numai cu aprobarea Statului. Istoria și literatura română va fi studiu obligator.

4. Dreptul la folosința limbii proprii este o urmare firească a libertății personale. El este și trebuie să fie nelimitat în raporturi personale și comerciale, în presă, publicațiuni și întruniri publice în materie religioasă sau confesională. Orice șicană, ori restricțiune în această privință trebuie reprobată.

Trebuie să fie liberă folosința limbii proprii a cetățenilor români de altă limbă decât cea română înaintea tuturor oficiilor sau serviciilor publice de orice natură ar fi ele în comuna, plasa și județul unde ei locuiesc, în afară de cazul când limba din chestiune nu este decât în mod excepțional, ori în măsură de tot redusă folosită în acea comună, plasă sau județ.

În importanta chestiune a întrebuirii limbilor minoritare va trebui să se stabilească pentru singuraticile oficii și servicii publice limba oficială internă și limba oficială externă pentru comunele, crașele și județele unde minoritățile locuiesc în proporții considerabile.

Pentru a pricepe înțelesul limbii oficiale interne și externe e necesar a preciza, că limba oficială internă înseamnă limba de contact oficial în viața și mecanismul intern al oficiului respectiv. În ea se conduc registrele, corespondența și rapoartele interne și în ea se dresază procesele-verbale. Limba oficială externă înseamnă limba de contact cu părțile solicitante, oral și în scris, în ea se dresază procesele-verbale și în ea se comunică hotărârile părților solicitante și celor interesate. Când se stabilește pentru un oficiu oarecare, o limbă oficială alta, decât cea română, fie internă sau externă, aceasta se înțelege totdeauna așa, că ea are această calitate alături de limba română, alternativ, ori paralel așa cum considerațiunile practice și natura cazurilor concrete o va cere.

Variațiunile în spețe e cu neputință să fie înșirate nici măcar într'o lege sistematică și completă. Aceasta aparține domeniului de executivă a diferitelor regulamente și ordonanțe.

Cetățeanul român de altă limbă decât cea română își va putea folosi limba în toate acele localități și județe unde limba sa este declarată de limbă oficială internă sau externă.

Ce privește limba oficială internă ea trebuie să fie, precum am arătat mai înainte, exclusiv cea română la instituțiile, oficiile și serviciile de Stat, conduse dela centru.

În oficiile administrative atât limba oficială internă, cât și cea externă, va trebui să fie firește alături de cea românească și cea care va fi vorbită

de un procent oarecare mai însemnat al populației comunale, orașenești sau județene, iar limba oficială externă va fi alături de cea română și acea limbă, care este folosită de un procent însemnat al populației respective de sine înțeles un procent mai redus decât în cazul anterior.

Acest procent al locuitorilor în Polonia este stabilit la 30%, în Cehoslovacia la 20%, iar în unele State baltice la 10%. În legea minorităților din Ungaria și în decretul Consiliului Dirigent a fost stabilit la 20%.

Principiul de urmat este, că trebuie făcut posibil întrucât viața și putința, practică admite, ca fiecare cetățean să fie judecat și administrat în limba sa proprie. Acest scop se poate ajunge mai ușor, fiind numiți în ținuturile locuite de minorități considerabile, funcționari cari cunosc limba minorităților din ținutul respectiv, iar unde aceasta este imposibil să se aplice interpreți oficiali pricepuți.

Nu putem să admitem în țara noastră stări anormale, cum erau înainte de război în Ungaria, unde se întâmplă adesea că Românii nu li se serviau bilete de tren sau mărci poștale în orașul și județul lor propriu, fiindcă nu știau să le ceară în limba maghiară a Statului și erau uneori condamnate mărturiile în locul inculpaților din cauza, că judecătorul nu știă românește, iar ca interpret eră folosit servitorul oficiului.

În genere, în ce privește limba românească în învățământ și în contact cu oficiile și serviciile publice nu trebuie pierdute din vedere două împrejurări hotărâtoare:

Una, că poporul românească penetrează în măsură mare toate ținuturile și colțurile țării noastre cu foarte mici excepțiuni și că limba românească atât de mlădiaoasă, este ușor de învățat, încât ea se răspândește uimitor de iute și fără nici o efortare în toate părțile țării. Chiar și sub dominațiunea străină ea eră limba de comerț și de contact între popoarele de altă limbă. O forțare a ei ar prefăce-o din plăcută ce este înaintea multora din cei de altă limbă, urgisită și urită.

A doua, că Statul nostru este deja dela natură și fără nici o forțare Stat național și nu trebuie decât să-i păstrăm și să-i întărim cu mijloace energice, dar normale și firești acest caracter al lui. *Dar trebuie dacă vrem să dăinuască, să facem ca el pe lângă că este Stat național să fie și Stat de drept și Stat cultural, care ocrotește cu dreaptă măsură toate elementele de cultură și de propășire umană.*

Ce privește drepturile politice ele trebuie recunoscute fără nici o rezervă pentru minoritățile de rasă, limbă ori religie.

1. În ce privește participarea lor la puterea legislativă, dreptul de vot universal, egal, secret cu sistemul proporțional și cu reprezentarea minorităților introdus în vechiul Regat și Basarabia care va trebui introdus și în ținuturile de peste Carpați și în Bucovina rezolvă chestiunea pe deplin în spiritul hotărârilor dela Alba-Iulia. Tot ce trebuie făcut este, să se stabilească garanțiile necesare, ca acest drept electoral să fie respectat și în viața practică și, ca circumscripțiile electorale să nu fie în mod artificial delimitate. În Cehoslovacia acest principiu este respectat în mod conștiincios. Germanii formează acolo 23,3% din populație. Din 300 deputați 64 și din 150 senatori 38,

sunt germani aparținători la 6 partide germane. Adică ei sunt cu ceva mai mult decât 23% a parlamentarilor reprezentați în corpurile legiuitoare.

2. Privitor la participarea minorităților în justiție și administrație, cred că nu numai nu trebuie să formeze o piedică diferența de rasă, limbă sau religie pentru a ocupa o funcție, sau a fi împărțit de o distincție în Stat, ci din contră Statul trebuie să se nizească, să angajeze mai ales în ținuturile locuite de minorități, funcționari de toate categoriile din sânul minorităților, dacă se găsesc.

Aceasta nu numai drept urmare a principiului egalei îndreptățiri și a obligamentelor morale și de drept luate asupra noastră în tratate și în diferite manifeste, ci și ca rațiune de Stat și ca considerațiune de bună administrare a afacerilor publice.

Rațiunea de Stat pretinde să-i legăm de ființa Statului cât se poate de mult și cu cât se poate mai multe fire pe toți cetățenii Statului. Această rațiune de Stat nu admite să faci două categorii de cetățeni. Unii alinați, cu și fără merit, iar alții persecutați și proscriși. Tot rațiunea de Stat pretinde, să utilizăm toate forțele bune în serviciul public și întrucât numai se poate, în ținuturile locuite de minorități să plasăm în oficii fii de ai minoritarilor, de sine înțeles luând toate garanțiile, că ei sunt și vor să fie sinceri și devotați slujitori ai Statului și ai oficiului lor, pentru că cetățenii, în urma firei lucrurilor, vor primi cu mai mare liniște hotărârile și măsurile, adesea neplăcute, din mâna funcționarilor de același neam cu ei. Dacă ar fi funcționarii exclusiv români tot odiul pentru eventualele greșeli ale administratorilor și funcționarilor ar cade cu ură și dispreț asupra însuș poporului și Statului românesc. Solgăbirăul maghiar, volnicos și trufaș, înseamnă pe vremuri, pentru noi, însuș poporul și Statul maghiar și cnutul cazacului însuș imperiul rusesc.

Mai este și o altă rațiune de Stat și mai însemnată care pretinde aplicarea funcționarilor minoritari. Nu este adică bine pentru Stat, ca toate elementele intelectuale ale minorităților să fie împinse la profesiuni libere, independente, iar din intelectualii, sau semiintelectualii români să se creeze, cu drept și fără drept, funcționari, prin urmare elemente dependente de voința altora, excluși dela munca și producțiunea națională expuse la concurența liberă. Permiteți-mi să ilustrez această credință cu un exemplu elocvent.

Poporul românesc a fost în ținuturile de peste Carpați persecutat, prigonit și scos din oficii. Preoțimea și biserica românească a fost umilită și lipsită de orice ajutor din partea Statului. Urmarea a fost că biserica și poporul au păstrat solidaritatea și s'au ținut lanț luptele politice duse împreună. Românii nu au fost admiși în oficii, ci totuș n'au putut fi împiedicați dela lumina școlii. Cei cari au terminat studiile au trecut adeseori aici în vechiul regat, unde au găsit un cald adăpost și au contribuit la pregătirea zilei de răsplăt, iar cei rămași acasă au îmbrățișat cariere libere.

S'a produs revoluția din 1848. După această revoluție vremea se schimbă. Românii după 1848 au fost admiși în oficii. Anul 1867, anul de nouă refacere a Statului ungar a găsit bisericile românești luate în seamă, în oarecare măsură, iar funcțiunile de Stat au absorbit o însemnată parte a intelectualilor români.

Simion Bărnuț eră mort, Avram Iancu înnebunise de durerea neamului. Nu s'a mai putut face revoluție. Doctorul Rațiu purtătorul de cuvânt și de energie din acele vremuri, Barițiu învățatul neamului, Cipariu, Măcelariu, Axente Severu, Preotul Balint, Moldovan și mulți alți vrednici conducători ai neamului românesc au trebuit să se mulțumească cu memorand și cu rezistență pasivă. Noroc, că, au putut, alături de această rezistență pasivă, presia cu plin succes, cu demnitate și consecvență, munca mare pentru susținerea conștiinței naționale.

Au venit din nou maghiarii la putere. S'a reînceput povestea veche. Românii sunt iarăș persecutați și scoși din oficii, gonțiți peste hotare, sau împinși la ocupațiunile libere, iar intelectuali maghiari alinați în oficii și situații bune și grase, dependente de Stat. A sosit însă din nou ceasul dreptății în 1918. Românii au intrat toți ca un singur om în revoluția națională ce s'a deslănțuit. Biserica și popor, intelectuali, preoți și țărani, s'au unit într'un gând pentru a aduce hotărârile de unire dela Alba Iulia, au preluat puterea de Stat și peste noapte au încadrat elementele independente și până atunci răsfețe oficiile publice. În schimb maghiarii dedați la tutela Statului, lipsiți de energia și invențiozitatea care poate izvorî numai din obișnuința inițiativei particulare, au rămas neorientați. Ei au fost reduși prin propria lor greșală la completă inactivitate politică. N'au fost în stare să desvolte o rezistență ori acțiune serioasă, ci așteptau sfaturi și îndrumări tot dela aceia, dela cari atârnă soarta lor și până atunci.

Trebuie să învățăm din experiența trecutului nostru și să nu facem aceleași greșeli, cari s'au răsbunat atât de amar asupra altora. Din parte-mi nu simt nici o satisfacție națională și cred că nu va simți nici un român prevăzător, când vede numărul mare al unor bani funcționari maghiari și germani de peste Carpați, cari au părăsit oficiile și au îmbrățișat dearândul profesiunii libere.

Dealtfel chestia participării minorităților în administrație se va rezolvi în modul cel mai firesc, prin autonomia locală în comune, orașe și județe, care trebuie introdusă fără amânare și ca un mijloc drept spre a rezolvi cu ușurință o serie întreagă de chestiuni în legătură cu problema minoritară.

Ca concluzie cred că soluționarea problemei minorităților trebuie să mulțumească de o parte aspirațiunile juste ale națiunii române, de altă parte dreptele pretențiuni ale minorităților.

Dacă indiferentismul într'o privință ar fi un păcat de moarte, tot astfel intoleranța șovinistă în alta ar fi o greșală politică, care de sigur s'ar răsbună. Energia necrutătoare și consecvența de fier pentru reprimarea și împiedicarea tendințelor de compromitere a integrității teritoriale a țării românești, și susținerea dârză a integrității naționale și morale tot atât de importante a sufletului românesc, trebuie să meargă mână în mână cu spiritul de dreptate și cu justa apreciere a oamenilor și a popoarelor cu cari soarta ne-a legat să trăim împreună. Din cauza unor particulari cari tradează interesele Statului român, și cari trebuiesc pedepsiți nu trebuie să se suprimе drepturile minorităților ca colectivitate.

Trebuie aleasă calea ce duce pe terenul larg ce desparte indiferentismul național de intoleranța preocupată.

Ce privește organizarea și conducerea Statului nostru în legătură cu problema minorităților trebuie fatal să alegem între politica de desnaționalizare forțată a minorităților și între politica de dreptate națională și socială.

Poate că se vor găsi oameni, dealtfel de bună credință, cari vor alege calea dintâie. Eu cred însă, alături de toți aceia cari au contribuit la aducerea hotărîrilor dela Alba Iulia, că o atare politică ar fi asemănătoare politicii economice a aceloră, cari vreau să se îmbogățească cu orice mijloace, dar repede, politică economică, care pe lângă că nu este onestă, nici nu duce decât foarte rar și pe foarte scurtă durată la bună stare și respect social.

Cred nestrămutat, că singură calca arătată în cele expuse duce la solida întemeiere și sigura dezvoltare a Statului nostru național. Cred cu tot sufletul meu, că numai întronând în țara noastră un sistem de legalitate, moralitate și libertate pentru toți ea va putea să dăinuiească. Numai devenind o caldă ocrotitoare a tuturor libertăților și gândirilor nobile, a tuturor străduințelor culturale și de propășire umană, țara noastră, va putea avea respectul lumii, autoritatea și forța morală trebuitoare, pentru a putea rezista, în vremuri de restriște, valurilor dușmane, cari o înconjoară.

Cred nestrămutat, că idealul mare național prin întregirea neamului între hotarele de azi nu este încă împlinit. Vai de națiunea, care nu este în stare să-și fixeze zi de zi, noi și noi ținte nobile, idealuri mărețe tot mai desăvârșite, demne de frământări, de luptă, de jertfe și de martiri!

Viitorul este al unităților mari sociale, ori economice, fie că ele se numesc State, confederațiuni în materie politică, cooperative ori tovărășii în materie economică. Statul român mai curând, ori mai târziu va trebui să facă parte din o astfel de mare unitate și rolul lui în această perspectivă va depinde de modul, cum a știut să se organizeze și să se conducă până în momentul acelei noi și mari prefaceri. Dela destoinicia sa de azi și dela măsura în care va putea să-și câștige autoritatea și prestigiul moral, încrederea și respectul vecinilor săi și a lumii civilizate va depinde dacă Statul român va fi un obiect de târgueală, ori un factor hotărîtor, va fi un centru al formațiunii grandioase ce va veni, ori își va târi viața umilită, dacă o va mai avea, de pe o zi pe alta, din grația altora și servind pe alții!

Cred și trebuie să creadă întreg neamul românesc în mărita chemare a poporului românesc: de a deveni în aceste părți ale lumii, dealungul Dunării și la Marea Neagră, centrul de gravitațiune al unei formațiuni puternice, mondiale, compuse din State și popoare libere, în stare să-și asigure existența lor națională și având forța de a contribui la progresul culturii, ordinii și propășirii veșnic ascendente a civilizației omenești!

Dar nu mai puțin cred că această chemare nu o va putea împlini decât susținând cu multă înțelepciune, cu multă abnegare, cu toată hotărîrea, în toate ramurile vieții de Stat libertățile omenești, moralitatea, dreptatea socială și adevărata democrație...

Aceste vor fi pentru poporul românesc izvoarele dătătoare de viață și de noi energii, la cari el nu trebuie să renunțe niciodată!